

MÅSTE VI JOBBA 8 TIMMAR PER DAG?

**En rapport om hur vi kan jobba mindre
och styra mer över vår tid**

**AV STIG TEGLE OCH ERIK HEGELUND
MED FÖRORD AV GERD-LIV VALLA**

MÅSTE VI JOBBA 8 TIMMAR PER DAG?

**En rapport om hur vi kan jobba
mindre och styra mer över vår tid**

AV STIG TEGLE OCH ERIK HEGELUND
MED FÖRORD AV GERD-LIV VALLA

NOVEMBER 2015

Katalys tidigare publikationer

- No 1: Välfärden är vinsten
- No 2: Svar på tal om vinster i välfärden
- No 3: Vilken arbetsmarknad ska vi ha?
- No 4: Slaget om den likvärdiga skolan
- No 5: Hälften kvar och hela framtiden
- No 6: "Jag tar värktabletter men det hjälper inte"
- No 7: Vägen till en likvärdig skola
- No 8: Fallet järnvägen
- No 9: Björklundeffekten
- No 10: Åtstramningsdoktrinen
- No 11: En röst på SD är en röst på högern
- No 12: Mest åt de rika
- No 13: Färre lärare ger vinsten!
- No 14: Ordens makt i politiken
- No 15: Handbok för en ny kulturminister
- No 16: Städtjänst och bartender för alla?
- No 17: Förklaringar till SD:s framgång
- No 18: Utan segel i vänstervinden – eftervalsanalys
- No 19: I frihandelns goda namn
- No 20: Från massarbetslöshet till full sysselsättning
- No 21: Vägen till en likvärdig skola – skolpolitisk årsbok 2015
- No 22: Jämlikhet är lösningen!
- No 23: En för alla, alla för vem?
- No 24: Måste vi jobba 8 timmar per dag?
- No 25: Kapitalet i tjugoförsta århundradet

Katalys – Institut för facklig idéutveckling

Katalys är ett oberoende fackligt idéinstitut som bedriver utredningsverksamhet och opinionsbildning. Våra verksamhetsområden är välfärd, samhällsekonomi, arbetsmarknad och fördelningsfrågor. Vår uppgift är att generera kunskap och perspektiv som kommer såväl den politiska debatten som fackföreningsrörelsen och dess företrädare på lokal, regional och central nivå till gagn. Men vår uppgift är även att driva den politiska debatten framåt i dessa frågor, med egna analyser och förslag grundade i fackliga perspektiv. Vi står på två ben – idéutveckling och politisk påverkan. Värderingsmässigt står vi på LO-medlemmarnas sida.

Katalys tror inte att ökade samhällsklyftor är en naturlig eller opåverkbar följd av en globaliserad värld. Vi ställer inte upp på resonemang om att bara för att det går att skapa en marknad av något som vi äger gemensamt, så ska den marknaden skapas. Vi ser att det finns konstruktiva vägar framåt för den svenska arbetsmarknaden och att de principer som en gång formade arbetsmarknaden är relevanta även i framtiden. Vi vill bidra till att den generella välfärden och trygghetssystem säkras och utvecklas. Katalys – Institut för facklig idéutveckling startades på initiativ av 6F – fackförbund i samverkan. 6F utgörs av LO-förbunden Byggnads, Elektrikerna, Fastighets, Målarna och Seko.

Kontaktuppgifter:

Daniel Suhonen
Chef
Tel +46 (0) 73 519 01 06
daniel.suhonen@katalys.org

Victor Bernhardt
Utredare
+46 (0) 70 143 07 77
victor.bernhardt@katalys.org

Denna rapport är skriven av Stig Tegle och Erik Hegelund med ett förord av Gerd-Liv Valla.

Besök vår hemsida: www.katalys.org

Innehållsförteckning

Förord: Tid för kortare arbetstid	7
1. Inledning: Varför jobbar de flesta åtta timmar per dag?	8
1.2 Hur regleras arbetstiden?	9
1.3 Arbetstidens utveckling sedan 1870.....	9
1.4 Slutsats.....	12
2.1 Produktivitet och löner	13
2. Vad kostar det att sänka arbetstiden?	13
2.2 Vård, skola och omsorg	15
2.3 Kostnader i olika delar av samhället	15
2.4 Ekonomiskt utrymme för arbetstidsförkortning: BNP och konkurrenskraft.....	18
2.5 Slutsats.....	20
3.1 Konjunkturinstitutets utredning 2002	21
3. Konjunkturinstitutets kostnadsberäkningar	21
3.2 KIs antaganden alltför restriktiva	22
3.3 Slutsats	24
4. Kostnader för att sänka arbetstiden till 35 timmars per vecka för heltidsanställda	25
4.1 Effekter på skatter och hushållens disponibla inkomster	26
4.2 Påverkan på produktion och produktivitet	27
4.3 Positiv effekt på sysselsättningen.....	28
4.4 Mindre uppräknig av pensionsutbetalningarna	29
4.5 Positiva finansiella effekter för staten	30
4.6 Liten effekt på arbetslösheten.....	30
4.7 Slutsats.....	30
5. Avslutande kommentar	31
Källor	33
Appendix	34
Noter	35

TID FÖR KORTARE ARBETSTID

I undersökningen *Framtiden i våra händer* ställdes år 2010 frågan: "Föredrar du ökad köpkraft eller kortare arbetstid?" 70,7 procent av de fackligt organiserade svarade kortare arbetstid.

Sedan några år deltar jag i diskussionen om huruvida norsk fackföreningsrörelse stegvis ska driva att införa kortare arbetsdag med full lönekom- pensation, med målet om sex timmars arbetsdag. En sådan förändring kräver en prioritering mellan löneökningar och fritid. Det är inget nytt. I avtalsrö- relsen år 2000 gav norsk fackföreningsrörelse avkall på löneökningen mot att få en femte semestervecka. Det är viktigt att slå fast att en gradvis nedkort- ning av arbetstiden inte tar bort möjligheten till nödvändiga löneökningar till lågavlönade. De kan genomföras utan lönesänkningar genom att delar av löneutrymmet används till arbetstidsförkortning.

I ett historiskt perspektiv antogs kravet på åtta timmars normalarbetsdag av den internationella arbetarkongressen den 1 maj 1890. Sedan dess var kravet centralt för arbetarrörelsen. I Norge pressade en stark arbetarrörelse den fackföreningsfientliga högerregeringen under ledning av statsministern Gunnar Knudsen till en permanent lag om 48 timmars arbetsvecka baserat på sex arbetsdagar som antogs 1919. Norska LO:s kongress 1931 krävde 6-timmars arbetsdag med full lönekom- pensation. På 1970-talet väckte kvinnorörelsen kravet på 6 timmars arbetsdag. LO-kongressen 2001 uttalade:

"Etter at den femte ferieuke gjennomføres for alle, må det tas initiativ til nye arbeidstidsreformer. Et langsiktig mål er 6 timersdag/30 timersuke (...)
Første konkrete krav må være en ukentlig arbeidstid på 35 timer."

En kortare arbetstid skulle betyda heltid och heltidslön för hundratusentals deltidsarbetande

kvinnor och skulle på flera sätt bidra till mer jämställda familjeliv. Den vanligaste invändningen i diskussionen om kortare arbetstid är den demo- grafiska utmaningen. Kan vi verkligen jobba min- dre med de stora välfärdsbehov vi ser framför oss? Mitt svar är att en sänkt normalarbetstid ger alla dem som idag arbetar ofrivillig deltid den heltid de ber om. Med andra ramar och kortare arbetstid är det sannolikt att fler önskar sig heltidsarbete som idag tycker det är för tufft. Människor som håller längre är produktiva fler år när de inte slits ut på samma sätt. Idag hotas arbetsdeltagandet av utslagning, långtidssjukskrivningar och förtids- pensioner på grund av ett brutaliserat arbetsliv. Att gradvis korta arbetsdagen behöver därför inte innebära att vi totalt arbetar mindre men att arbetet fördelas annorlunda och bättre över livet och leder till att vi minskar sjukfrånvaron och ökar hållbarheten.

Den rapport du håller i din hand från Katalys är en mycket grundlig genomgång av de ekonomiska förutsättningarna för en arbetstidsförkortning. Det är intressant att lyfta frågan om att ta ett första stort steg med införande av en 35-timmarsvecka istället för att diskutera detta enbart i termer av 6-timmars- dag eller status quo, eftersom 6-timmarsdagen blivit en symbolfråga som lockar vissa och skrämmer andra. Genom att lyfta frågan till ett konkret finansierat förslag om 35-timmarsveckans införande, visas att ett första steg kan tas.

Arbetsdagarnas andel av värdetillväxten och produktiviteten ska inte minska. Frågan är hur vi önskar ta ut tillväxten. Men vi måste ställa oss frågan som fackföreningsrörelsen alltid ställt: Vad ger störst välfärd?

Gerd Liv Valla,
tidigare LO-ordförande i Norge

VARFÖR JOBBAR DE FLESTA ÅTTA TIMMAR PER DAG?

Det finns ingen självklar anledning till att heltidsarbete innebär åtta timmars arbete per dag och 40 timmar per vecka. Ingenting tyder på att denna arbetstid är den mest ekonomisk effektiva. Inte heller att den skulle vara optimal för befolkningens hälsa eller ekonomins tillväxt. I denna rapport presenterar vi ett förslag för hur vi kan sänka normalarbetstiden från 40 till 35 timmar för heltidsanställda.

Diskussioner om att korta arbetstiden rör ofta upp starka känslor, både bland anhängare och motståndare. En del menar att det skulle innebära ruin för samhällsekonomin om vi kortade den genomsnittliga arbetstiden. Andra menar att kortare arbetstid skulle lösa många stora samhällsproblem och medföra lägre arbetslöshet, bättre klimat, ökad jämställdhet, mindre inkomstklyffor med mera.

Vi som skrivit denna rapport tror inte att någon av dessa beskrivningar är helt korrekt. Det finns verkliga utmaningar med att korta arbetstiden, inte minst om vi vill ha samma kvalitet som idag inom vård, skola och omsorg och om vi inte vill ha sänka löner. Vi kan inte heller se att sänkt arbetstid skulle innebära en enkel lösning på några stora samhällsproblem såsom arbetslöshet eller miljöförstöring. Men om det genomförs på rätt sätt tror vi att en sänkning av arbetstiden medför mer fördelar än nackdelar. I relation till de stora farhågor som ofta framförs är kostnaderna trots allt små.

Normalarbetstiden måste regleras

Generell arbetstidsförkortning enligt lag eller avtal innebär en normering av arbetstiden. Det främsta syftet med att sänka normen är ge alla individer mera fritid. Men varför behöver samhället bry sig om detta? Teoretiskt sett skulle enskilda anställda själva kunna komma överens med sin arbetsgivare om hur många timmar man ska arbeta. Vi ser flera skäl till varför normer och regleringar via lag och avtal är nödvändiga på detta område.

Det främsta skälet är maktaspekten. En reglering av normalarbetstiden är nödvändig som en skyddslagstiftning för att hindra arbetstagarna att konkurrera med längre arbetsdagar. Normer skapar även likvärdiga konkurrensförutsättningar mellan företagen.

Normeringen syftar till att reglera den normerande – högsta lämpliga arbetstiden. Normen hindrar inte någon att jobba mindre än så. I praktiken sker – och har skett – en andra nivå av normeringar genom att avtalen mellan fack och arbetsgivare reglerar undantag och avvi-

» ARBETSTID
HANDLAR OM MAKT

kelser från normen. Men i praktiken har den normerande arbetstiden också blivit just den högre gränsen för heltidsarbete.¹

Det finns även sociala skäl för reglering av arbetstiden. Det finns ingen marknadsmekanism som verkar för att vi ska jobba mindre eller som uppmuntrar oss till att vara lediga. Det finns heller inget vinstintresse som kan tjäna några pengar på detta. Det närmaste är nöjes- och fritidsbranscher som vill sälja tjänster och saker till oss när vi är lediga. Men för att ha råd med dessa bör vi i sin tur jobba ännu mer. Denna typ av mekanik förstärks troligen än mer av att människan är en social varelse, vars mål för ekonomisk standard, inkomst och konsumtion påverkas av andra människor runt omkring oss.

1.2 Hur regleras arbetstiden?

» **EFTER 1978 HAR MINDRE FÖRKORTNINGAR AV ÅRSARBETSTIDEN SKETT MEN ENDAST VIA AVTAL MELLAN FACK OCH ARBETSGIVARE.**

Regleringen av arbetstiden verkar till mycket stor del handla om makten över de anställdas tid. Vid tidigare förkortning av arbetstiden – vare sig det skett via lag eller avtal – har det varit tydligt att normering av arbetstiden har stor effekt på hur mycket man faktiskt arbetar.

De stora förändringarna av arbetstiden i Sverige har skett genom ändrad lagstiftning. Övergången till 40-timmarsveckan slutfördes 1973 och 1978 infördes fem veckors semester genom lagstiftning. Efter 1978 har mindre förkortningar av årsarbetstiden skett men endast via avtal mellan fack och arbetsgivare. USA är det enda OECD-land som inte har lagstiftad semester. En mycket stor andel av USAs arbetskraft saknar helt betald semester. Fackliga organisationer och politiker som vill förbättra de anställdas levnadsvillkor är också svaga i USA.

När arbetstiden kortas har det dessutom ofta inneburit att skillnaderna i arbetstid mellan anställda minskar. Före reduceringen till 40-timmar arbetsvecka var normalarbetsveckan 39–48 timmar. Efter reformen 1973 reducerades variationerna till 39–42 timmar per vecka.²

Men varför minskade inte alla heltidsanställda sin arbetstid med lika många timmar som normalarbetsveckan ändrades?

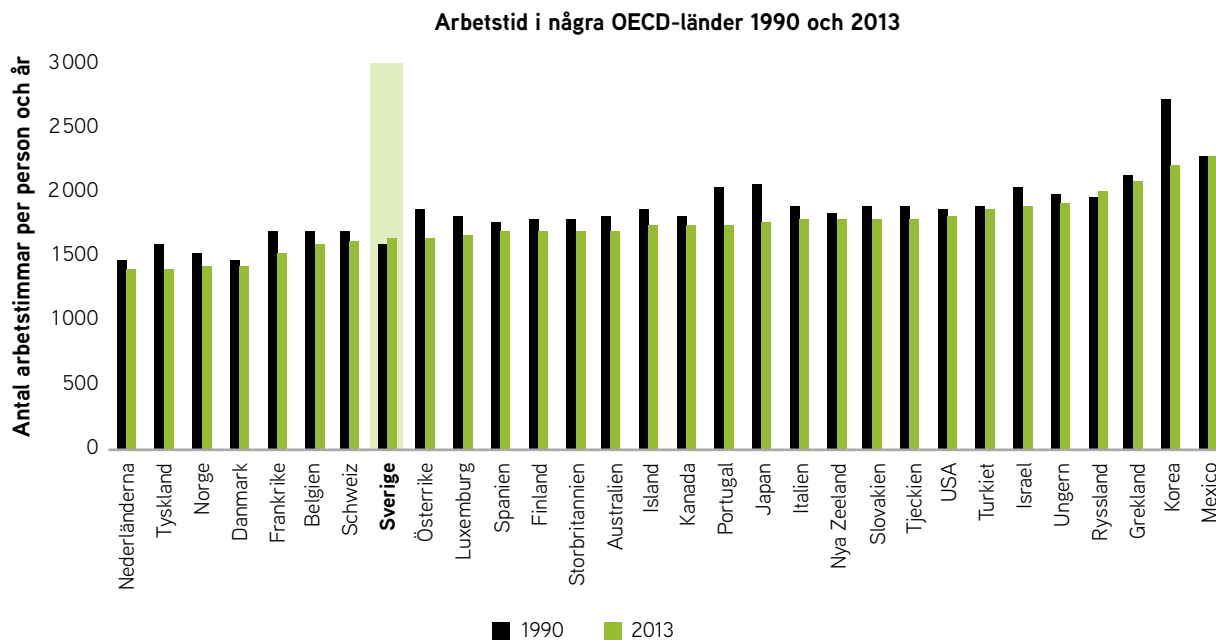
En viktig förklaring är troligen att heltidsarbetsveckan ses som ett mått på minsta möjliga inkomst. Normalarbetsveckan blir ur detta perspektiv en typ av inkomstförsäkring för hushållet mot variationer i timlönen. En långsiktigt sänkt normalarbetstid kan då beskrivas som ett mått på ett minskat behov av "försäkring" mot inkomstförluster och en ökad värdering av fritid.

Arbetstiden kan regleras genom lagar och avtal på olika nivåer och dimensioner: över dygnet, månaden, året eller livet. I denna rapport fokuserar vi på arbetstiden per vecka.

1.3 Arbetstidens utveckling sedan 1870

Den genomsnittliga arbetstiden per sysselsatt var i Sverige 2014 i snitt 1600 timmar per år, motsvarande cirka 36 timmar per (helgfri) vecka. Den genomsnittliga arbetstiden per år och person i Sverige har de senaste tio åren legat strax under genomsnittet för OECD-länderna. I till exempel Norge och Nederländerna jobbar man färre timmar per person och år. I många andra länder jobbar man fler timmar. Detta visas i diagram 1. Av de 31 länderna i diagrammet är det endast Sverige och Ryssland som ökat sin arbetstid mellan år 1990 och 2013.

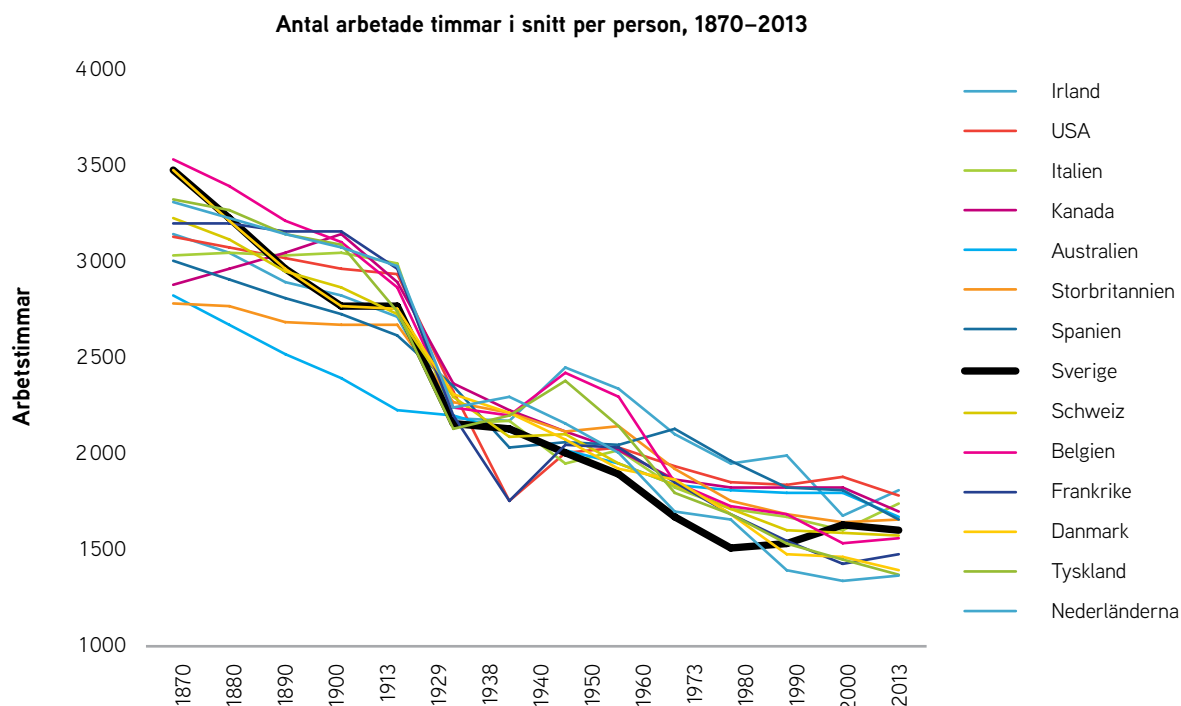
Diagram 1. Genomsnittlig arbetstid per år och anställd

Källa: OECD. Tyskland 1990 = Västtyskland. Närmast tillgängliga årtal 1990 för Schweiz, Österrike, Island, Slovakien, Tjeckien, Ryssland, Israel och Mexiko. Korea 1990 och 2012.

Mellan 1870 och 1980 minskande antalet arbetstimmar per person och år kraftigt i Sverige, från över 3400 till 1517 timmar. Under 1980- och 1990-talet ökade antalet arbetstimmar per person för att från år 2000 ligga relativt stabilt. Den långsiktiga trenden, från 1800-talet, har varit liknande i hela Västvärlden, med kraftiga minskningar i alla länder, se diagram 2.

Diagram 2. Genomsnittliga arbetstiden minskade i Sverige fram till 1980

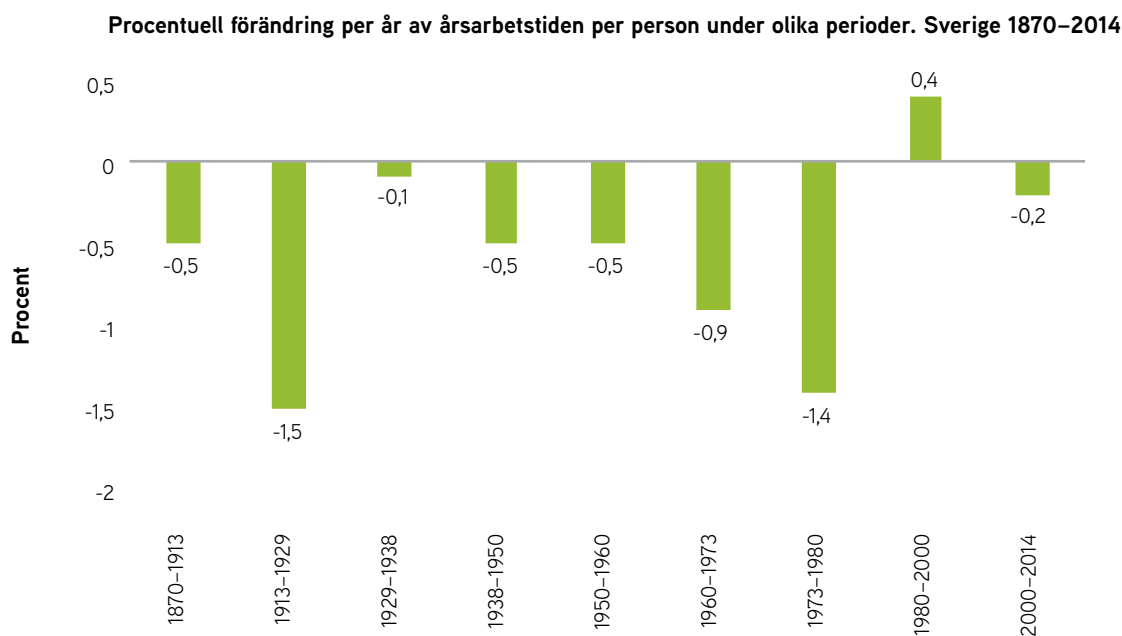
Källa: Huberman och Minns 2007; OECD. 2013 eller senast tillgängliga.

Under hela perioden 1870–2000 har arbetstiden minskat med cirka en halv procent per år i genomsnitt för alla länderna (minskningen i Sverige motsvarar cirka 0,6 procent per år).

Utvecklingen i Sverige har dock varierat under olika tidsperioder (diagram 3). Den största enskilda förkortningen kom 1920 i och med införandet av 48 timmars arbetsvecka (från tidigare cirka 56 timmar per vecka).

Nästa stora arbetstidsförkortning var koncentrerad till de 20 åren 1960–1980 då arbetstiden sjönk med över 1 procent per år. Under åren därefter, 1980–2000, *ökade* den genomsnittliga arbetstiden för första gången i modern tid. Sedan år 2000 har arbetstiden fortsatt att minska igen, men nu i lägre takt.

Diagram 3. Arbetstidförändringar 1870–2014 i Sverige

Källa: Huberman och Minns 2007; OECD.

Oförändrad normalarbetsvecka sedan 1973.

Sedan 1973 har normalarbetsveckan om 40 timmar varit oförändrad för större delen av arbetsmarknaden. I avtalen skrivs normalarbetstiden som "40 timmar per helgfri vecka". Det innebär att den genomsnittliga arbetstiden över året, utan semesterveckorna, blir cirka 38,5 timmar per vecka. Räknat över ett helt år är den *faktiska* genomsnittliga arbetstiden ytterligare 4–5 timmar lägre per vecka på grund av barnledighet, sjukfrånvaro, tjänstledighet och annan frånvaro.

Undantaget från den reglerade 40-timmarsveckan gäller för de som arbetar olika former av skiftesarbeten där normalarbetsveckan sedan lång tid tillbaka för de flesta är 36–38 timmar. För natt- och underjordsarbete är normalarbetsveckan 34–36 timmar. Samtliga anställda arbetade i genomsnitt år 2009 knappt 36 timmar per vecka, med för-

väntade skillnader mellan olika grupper beroende på arbetsmarknadsanknytning (fast eller tillfälligt anställd) och utbildning.³

Runt 80 procent av de anställda arbetade 2009 vanligen heltid. Om man antar att dessa i genomsnitt arbetar 39 timmar per vecka blir den genomsnittliga vanliga veckoarbetstiden för de som arbetar deltid kring 27 timmar, motsvarande nästan 70 procent av heltid.⁴

Minskning av årsarbetstiden under 2000-talet

Sedan 1998 har det skett en viss kontinuerlig generell arbetstidsförkortning, främst inom industrin, i form av avsättning till individuella arbetstidskonton eller timbanker baserat på årsarbetstiden. Individen kan själv, eller via lokala avtal, mer eller mindre fritt ta timmar ur banken på tre olika sätt: som ledig tid, som lön eller som pensionsavsättning. Sådana avtal finns främst på SAF-/LO-/PTK-området.

IF Metall och Unionen har avsatt 9 timmar per år (cirka 0,5 procent årligen) till sådana timbanker. I Industriavtalet finns sedan 1998 målet om att dessa banker skall nå volymen 100 timmars förkortning per år, där man nu nått kring 70–80 timmar. Det fanns i senaste avtalsrörelsen på vissa områden också arbetstidsförkortningar som riktar sig direkt mot årsarbetstiden. Cirka 0,5 procent avsätts för att subventionera anställda att gå i delpension från 60 år, till exempel med 80 procents arbetstid och 90 procents lön.

Bland privata tjänstemän är det stora arbetstidsproblemet idag kraftigt ökade obetalda övertider. I många avtal har man bytt övertidsersättningen mot högre lön och flera semesterdagar. Detta innebär i många fall att många industritjänstemän idag har många timmar inarbetad flextid som de inte hinner ta ut i ledig tid. Dagens system verkar alltså utnyttjas av arbetsgivarna. Detsamma gäller även för vissa LO-grupper inom industrin. Balansen mellan fritid och arbetstid verkar ha förskjutits till de anställdas nackdel, bland annat genom informationsteknik och mobiltelefoner som löser upp gränserna.

1.4 Slutsats

Det finns flera bra skäl till att reglera arbetstiden i god svensk tradition genom både lagar och avtal. Lagstiftning ger ökad makt åt individen medan avtalen ger en anpassning till olika branscher. Mellan 1870 och slutet av 1970-talet minskade arbetstiden i Sverige kraftigt. Samtidigt har vi blivit ofattbart mycket "rikare" om man mäter i BNP-termer: BNP steg i fasta priser mellan år 1900 och idag med hela 26 gånger (med 2600 procent!).⁵

» MELLAN 1870 OCH SLUTET AV 1970-TALET MINSKADE ARBETSTIDEN I SVERIGE KRAFTIGT. SAMTIDIGT HAR VI BLIVIT OFATTBART MYCKET 'RIKARE' OM MAN MÄTER I BNP.

VAD KOSTAR DET ATT SÄNKA ARBETSTIDEN?

Tillväxten gör att vi på lång sikt blir rikare. Denna ökade rikedom kan vi välja att ta ut i ökad köpkraft eller mer fritid. Det finns dock flera samhällsekonomiska utmaningar som behöver hanteras. Detta kapitel diskuterar några utgångspunkter för hur man bör se på kostnaderna för att sänka arbetstiden.

En arbetstidsförkortning innebär att vi avstår materiellt välstånd som vi annars skulle ha producerat om arbetstidsförkortning inte hade genomförts. Å andra sidan kan hela våra liv beskrivas på just detta sätt – vi väljer varje dag att avstå från att producera mer materiellt välstånd den stund vi går från jobbet. Detta betyder inte att lönerna måste sänkas när arbetstiden sänks. I denna rapport utgår vi ifrån att arbetstidsförkortningen genomförs genom att delar av löneökningarna över tid istället för pengar tas ut i mer ledig tid. De nominella lönerna kommer därför minst att vara densamma som idag, allt annat lika.

» EN ARBETSTIDS-FÖRKORTNING INNEBÄR ATT VI AVSTÅR MATERIELLT VÄLSTÅND SOM VI ANNARS SKULLE HA PRODUCERAT.

2.1 Produktivitet och löner

De anställdas produktivitet – värdet av de varor och tjänster de anställda producerar – måste minst motsvara de anställdas lönekostnader (inklusive arbetsgivaravgifter mm). Arbetskraftskostnaderna måste i genomsnitt utvecklas i takt med konkurrerande företag, både i det egna landet och internationellt, allt annat lika.

Förenklat brukar man säga att om arbetskraftens produktivitet ökar så kan detta resultera i högre reallön eller mer fritid. Reallön är nominell lön justerat för prispförändringar på de varor och tjänster vi konsumerar, alltså inflation. Man kan generellt säga att om reallönerna stiger i takt med produktivitetsökningen så får löntagarna hela tiden en lika stor procentuell andel av produktionsvärdet. Och omvänt, andelen som går till vinst och kapitalkostnader förblir då också konstant.

Minskningar av normalarbetstiden har historiskt ofta skett samtidigt som reallönerna ökat. Under perioder då arbetstiden istället ökat, kan detta förklaras av ökade inkomstskillnader, vilket USA är ett tydligt exempel på.⁶

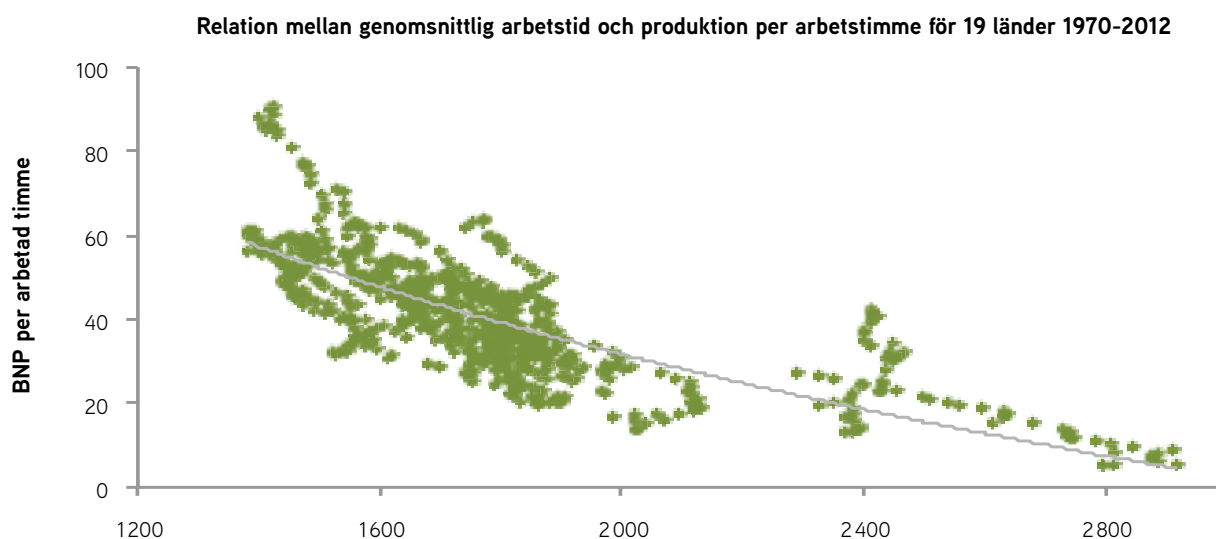
På längre sikt verkar sänkt arbetstid kunna medföra ökad produktivitet, till exempel via ökade investeringar i maskiner och anställda. Diagram 4 visar sambandet mellan produktiviteten (mätt som BNP per arbetstimme) och genomsnittligt antal arbetstimmar per anställd person (för 19 länder 1970–2012). Varje punkt i diagrammet motsva-

rar ett land och ett årtal.⁷ Färre arbetstimmar samvarierar med högre produktivitet. Detta säger dock inget om orsakssambanden.

En bidragande förklaring till samvariationen mellan arbetstid och produktivitet skulle kunna vara att produktiviteten varierar under arbetsdagen. Vid mindre arbetstid faller de minst produktiva delarna bort, kanske som den där sista trötta timmen då man arbetar långsammare. En minskande arbetstid pressar företagen via minskande vinstandelar att investera och rationalisera vilket ökar produktiviteten.⁸

Men å andra sidan kan orsakssambandet vara omvänt också – högre produktivitet ger utrymme för och kan därmed orsaka kortare arbetstider. En noggrann genomgång av Nya Zeeland och andra länder visar att ökade antal arbetstimmar i ekonomin långt ifrån är ett tillräckligt villkor för ökad produktivitet om inte investeringarna ökar i motsvarande takt.⁹

Diagram 4. Högre produktivitet vid mindre arbetstid

Källa: The Conference Board, 2013. Egna beräkningar

Konjunkturinstitutet beräknade 2002 kostnaderna för att sänka arbetstiden.¹⁰ I sin analys menar de att forskningsresultaten inte är entydiga – vissa studier pekar på att sänkt arbetstid kan öka produktiviteten medan andra studier tyder på produktiviteten kan minska. KI pekar explicit på att ökade driftstider "för företag med mellanliggande kapitalintensitet kan däremot en ändring av driftstiden vara ett sätt att i någon mån balansera kostnaderna för en arbetstidsförkortning".¹¹

Den statliga Långtidsutredningen 1999/2000 beräknade också kostnaderna för sänkt arbetstid. I ett av deras scenarier antog man att flexibla arbetstider leder till produktivitetsökningar som till 20 procent minskar arbetstidsbortfallet.¹²

Sammantaget är bilden uppmuntrande. Om en arbetstidsförkortning på ett övergripande plan och på längre sikt går att genomföra så att produktiviteten ökar minskar detta arbetstidsförkortningens kostnader. Vi skulle i så fall endast behöva avsätta en mindre del av lönen, eller löneökningen, för att få motsvarande mängd ökad ledig tid. Det

vill säga, om arbetstiden per vecka minskar med tio procent kanske vi endast skulle behöva förlora fem procent av produktionen. Antingen på grund av att den minst produktiva delen av arbetsdagen försvinner eller för att arbetet effektiviseras via ökade investeringar eller ändring av arbetsorganisationen.

2.2 Vård, skola och omsorg

Förenklat kan man säga att vi betalar för offentligt finansierad verksamhet genom att ta in skatt på arbete som utförs i privat sektor. Detta är förenklat, delvis därför att verksamhet i privat sektor har stor nytta av tjänsterna som produceras i offentlig regi, såsom polisväsende, vård, vägar och utbildning. Alla skatter är i förlängningen skatt på arbete, eftersom allting som beskattas i slutändan på ett eller annat sätt skapas och finansieras genom arbete.

En stor del av offentlig sektor består av produktion av vård, skola och omsorg. För att öka produktionen av dessa tjänster kan vi öka produktiviteten i dessa verksamheter. Eller höja skatten på privat arbete. Eller se till att mängden arbetade timmar i privat sektor ökar, vilket också ökar skatteintäkterna.

Stora delar av offentlig sektor består av arbetskraftsintensiv verksamhet som är svår att effektivisera. Annorlunda uttryckt är det svårt att öka produktiviteten i dessa verksamheter. Ett typiskt exempel är omsorgsverksamhet av barn eller gamla liksom stora delar av skolan. Även om teknologiska hjälpmedel har förändrat dessa verksamheter de senaste decennierna krävs det fortfarande en stor mängd personal i relation till antal elever, barn och gamla.

Sjukvården är också relativt arbetskraftsintensiv, såtillvida att en relativt stor andel av dess kostnader går till löner och personalkostnader. Men sjukvården består även till stor del av mer kapitalintensiv verksamhet, där stora utgifter består av avancerad teknologi och dyra mediciner.

Så länge stora delar av offentlig sektor består av arbetskraftsintensiva tjänster som finansieras med skatter kräver detta höga skatter och många arbetstimmar i privat sektor.

I diskussionerna i denna rapport utgår vi ifrån att vi kommer vilja ha minst samma mängd offentliga tjänster som idag oavsett hur en arbetstidsförkortning genomförs. Förenklat innebär detta att all arbetstid som försvinner i offentlig sektor vid en arbetstidsförkortning måste ersättas i form av fler arbetstimmar totalt sett i dessa verksamheter. Dessa nya arbetstimmar måste i sin tur finansieras med ökade intäkter till offentlig sektor.

2.3 Kostnader i olika delar av samhället

Kostnaden för en arbetstidsförkortning blir olika för olika delar av samhället: den anställde och det privata hushållet, företaget och arbetsgivaren, den fackliga organisationen och offentlig sektor. I detta avsnitt diskuteras kostnaderna på ett övergripande plan.

Effekterna blir olika beroende på om arbetstidsförkortningen helt eller delvis skall kompenseras med extra löneökning så att månadslönen för en person blir oförändrad efter arbetstidsförkortningen. Ef-

» **ALL ARBETSTID SOM FÖRSVINNAR I OFFENTLIG SEKTOR VID EN ARBETSTIDS-FÖRKORTNING MÅSTE ERSÄTTAS I FORM AV FLER ARBETSTIMMAR.**

fekterna beror även på om de som arbetar deltid skall få motsvarande kompenserande löneökning som heltidsanställda. Dessutom beror resultatet på huruvida de som arbetar deltid men som vill arbeta mera automatiskt skall få ökade arbetstider upp till den nya normalarbetsveckan.

Reallönen

Ofta går produktivitetökning och reallöneökning hand i hand men orsakssambanden kan gå åt båda hållen. En ökad produktivitet kan uppstå genom högre investeringar i anställda och teknologi eller genom en förbättrad arbetsorganisation. Detta kan i sin tur utgöra grund för ökade reallöner. Och omvänt kan ett ökat rationaliseringsstryck från ökade löner skapa incitament för företagen till kapacitets- och effektivitetsökande investeringar. På så sätt är det även teoretiskt möjligt att en arbetstidsförkortning kan bidra till mer satsningar på ökad produktivitet.

Vad som blir slutresultatet av en ökad produktivitet är inte självklart. Om de anställda tjänar på en ökad produktivitet beror dock på hur stor inflationen är i relation till den totala löneökningen inklusive eventuellt kompensation för arbetstidsförkortningen.¹³ Lönerna som förhandlas på arbetsmarknaden är alltid nominella. Om arbetstidsförkortningen till exempel är två procent per år och löneökningen är fyra procent ökar hushållets inkomster nominellt med två procent. Om då inflationen är två procent så blir hushållets reala köpkraft oförändrad.

Vi utgår som sagt ifrån att mängden vård, skola och omsorg ska vara densamma efter en genomförd arbetstidsförkortning. I så fall måste alla förlorade timmar inom kommunsektorn ersättas. För att detta ska bli möjligt måste kommunernas inkomster öka. Detta kan ske genom skattehöjning vilket i sin tur minskar hushållens disponibla inkomster.

Hushåll och individer

Normalt innebär en arbetstidsförkortning att hushållen under den tid förkortningen genomförs får minskad ökningstakt i sin privata konsumtion. En grundläggande fråga är om ett hushåll anser sig behöva mer fritid eller mer inkomst. Hushållets löneinkomster kan även kompenseras genom att lönerna stiger nominellt samtidigt som arbetstiden kortas eller genom kompensation som kommer till stånd på politisk väg, såsom i form av skattelättnader eller subventioner.

Den samlade månadsinkomsten kan därför sjunka eller ligga stilla under den tid som arbetstiden sjunker.

Ett hushåll består ofta av flera personer som arbetar hel- eller deltid. Hur ett hushålls totala arbetstid och inkomster påverkas av en arbetstidsförkortning blir olika beroende på arbetstiden för hushållets medlemmar före reformen. Månadsinkomsten för ett hushåll där en eller flera personer idag jobbar deltid påverkas om den deltidsarbetande ökar sin arbetstid för att kompensera för eventuellt bortfall i hushållets månadsinkomst. Det senare har stor betydelse för om en arbetstidsförkortning leder till ökad sysselsättning.

» **TEORETISKT
MÖJLIGT ATT EN
ARBETSTIDSFÖR-
KORTNING KAN BIDRA
TILL ÖKAD PRODUK-
TIVITET.**

Fackföreningar

De fackliga organisationernas ställningstagande har stor betydelse för hur en lagstadgad arbetstidsförkortning genomförs. För facket är det alltid en avvägning mellan att ta ut så mycket i löneökning som möjligt – utan negativa sysselsättningseffekter – eller ökad fritid. Detta beror i sin tur på hur medlemmarna prioriterar mellan olika mål. En illustration till denna typ av avvägningar är Vårdförbundet. De har under 20 års tid fokuserat på högre löner medan man under senare år förgäves försökt driva igenom arbetstidsförkortningar. Men då endast för en mindre grupp medlemmar, de som jobbar en natt i veckan.

Synen på facket som en garant för minst oförändrad reallön är stark vilket talar för att de fackliga organisationerna kompenserar bortfallet i månadslön vid en arbetstidsförkortning. Om man lyckas innebär det att timlönerna minst ökar i samma grad som arbetstidsförkortningen. I vilken utsträckning man lyckas med detta kommer att skilja sig mellan olika avtalsområden.

Om riksdagen beslutar att genomföra en arbetstidsförkortning via lagstiftning så krävs det att man garanterar att de arbetstidsförkortningar som redan gjorts via avtal inte försämras.

» REGLERINGEN AV ARBETSTIDEN ÄR EN MAKTFRÅGA.

Arbetsgivare

Lagar och avtal på arbetsmarknaden begränsar handlingsfriheten för arbetsgivare som vill ha så fria händer som möjligt att organisera och ändra produktionen efter ändrade förutsättningar. Det innebär att regleringen av arbetstiden är en maktfråga. Arbetstidsregleringen har historiskt uppkommit för att skydda de anställda. En minskning i den normala arbetsveckan innebär ytterligare begränsningar för arbetsgivarna.

Kortare arbetstid kan på kort sikt driva upp kostnaderna eftersom arbetsgivaren då har incitament att söka få flera anställda att arbeta övertid. Vid en arbetskraftsbrist är det alltid lättare, på kort sikt, för företagen att få befintliga anställda att gå upp i arbetstid eller arbeta övertid istället för att nyanställa. Dessutom måste fasta anställningskostnader spridas ut på färre timmar vilket också driver upp kostnaderna per arbetad timme

Vår bedömning är att dessa effekter är begränsade och kortsiktiga. Vi kan inte se att en generell arbetstidsförkortning skulle ha någon betydande negativ inverkan på samhällsekonomin.

Ett vanligt argument mot en arbetstidsförkortning bygger på att produktionsprocessen idag är fullständigt optimal. Minskad arbetstid skapar luckor i bemanning och därmed i produktionen och inga förändringar kan tänkas förbättra dagens produktionsprocess. Detta är inte realistiskt, för att uttrycka sig milt. Varför inte jobba nio eller tio timmar per dag i så fall? Det finns ingenting som säger att just den tid vi arbetar idag skulle vara den långsiktigt samhällsekonomiskt optimala.

Arbetsgivare kan dock även ha problem att rekrytera ny personal, vilket i sin tur kan driva upp lönekostnaderna. Redan idag kan det finnas matchningsproblem på arbetsmarknaden. Matchningsproblem bör alltid åtgärdas. Men detta är inget generellt argument mot sänkt normalarbetstid.

Ett annat argument för arbetstidsförkortning är möjligheterna till ökad skiftgång. Om man till exempel förkortar till 30 timmar per vecka (6 timmar per dag) så kan företagen drivas under 12 timmar per dag

» EN BINDANDE
ARBETSTIDSBE-
GRÄNSNING INNEBÄR
ATT DEN
ANSTÄLLEDDES
FÖRHANDLINGS-
POSITION STÄRKS.

i stället för 8 timmar vilket minskar kapital- och maskinkostnaderna avsevärt. En bindande arbetstidsbegränsning innebär att enskilde anställdes förhandlingsposition stärks.

I praktiken kan arbetsgivaren möta en arbetstidsförkortning med förändringar som helt eller delvis för den enskilde upplevs uppväga vinsten av en arbetstidsförkortning. Till exempel i form av mera arbete på obekväma arbetstider eller en ökning av så kallade delade turer. Slutsatsen är att regleringen som diskuteras här gäller en ram för veckoarbetstiden där friheten för arbetsgivaren att reglera inom ramen begränsas i mer eller mindre grad av arbetstidslagstiftningen och – framförallt – av avtalen.

Det är även möjligt att merparten av den negativa effekten kan utebli om reformen annonseras i tillräckligt god tid och fasas in på rätt sätt på arbetsmarknaden, så att företagen hinner ställa om.

Det säger sig själv att en arbetstidsreducering är svårare att rationalisera bort i servicebranscher där produktionen inte kan lagras. Och på arbetsplatser där verksamheten helt styrs av att viss volym måste produceras, såsom vård och skola, eller där efterfrågan är väldigt olika under olika timmar på dagen. Omvänt kan man dock på sikt rationalisera bort delar av arbetskraftsbehovet vid en arbetstidsförkortning på arbetsplatser där maskiner eller datorer kan ersätta viss del av de arbetade timmarna.

I vilket fall är det viktigt att komma ihåg att det pågår en ständig omvandlingsprocess i näringslivet – vare sig med eller utan arbetstidsförkortning.

Offentligt finansierad tjänsteproduktion

För offentlig verksamhet gäller samma principiella förhållanden som beskrivits ovan. En viktig skillnad mot privat verksamhet är att inom vård, skola och omsorg är produktionsvolymen relativt fast. Det innebär att man inom offentlig tjänsteproduktion måste anställa flera eller låta anställda som arbetar deltid öka sin arbetstid i samma mån som arbetstidsförkortningen skapar luckor i bemanningen. Ett privat företag kan däremot minska produktionen om det innebär ökad lönsamhet.

Om de anställda som går ned i arbetstid kompenseras med timlöneökning innebär detta att kostnaden för en arbetstidsförkortning i offentlig verksamhet stiger i samma grad som arbetstidsförkortningen. Till exempel innebär två procents färre arbetstimmar två procents ökade lönekostnader. Detta kräver i sin tur ökade skatteintäkter.

2.4 Ekonomiskt utrymme för arbetstidsförkortning: BNP och konkurrenskraft

Oavsett hur mycket lönerna ökar finns det alltid ett val mellan hur mycket som skall fördelas mellan ökad konsumtion och/eller ökad fritid. Ett mått på utrymmet för kortare arbetstid är BNP per invånare eller per capita (förkortat BNP p.c.). Enligt detta mått har utrymmet i genomsnitt ökat med 2,2 procent per år sedan 1950 fram till idag. Perioden innefattar Sveriges "guldålder" på 1950- och 1960-talet men också krisen i början på 1990-talet.

Sedan år 2000 beräknar den statliga myndigheten Medlingsinstitutet

(MI) årligen utrymmet för löneökningar. Utifrån detta uttalar de sig om detta i termer av "den svenska konkurrenskraften". Medlingsinstitutet ska verka för en "väl fungerande lönebildning" och centralt för myndigheten är att lönekostnadsutvecklingen vid en given produktivitetstillväxt inte bör överstiga den i våra viktigare konkurrentländer.

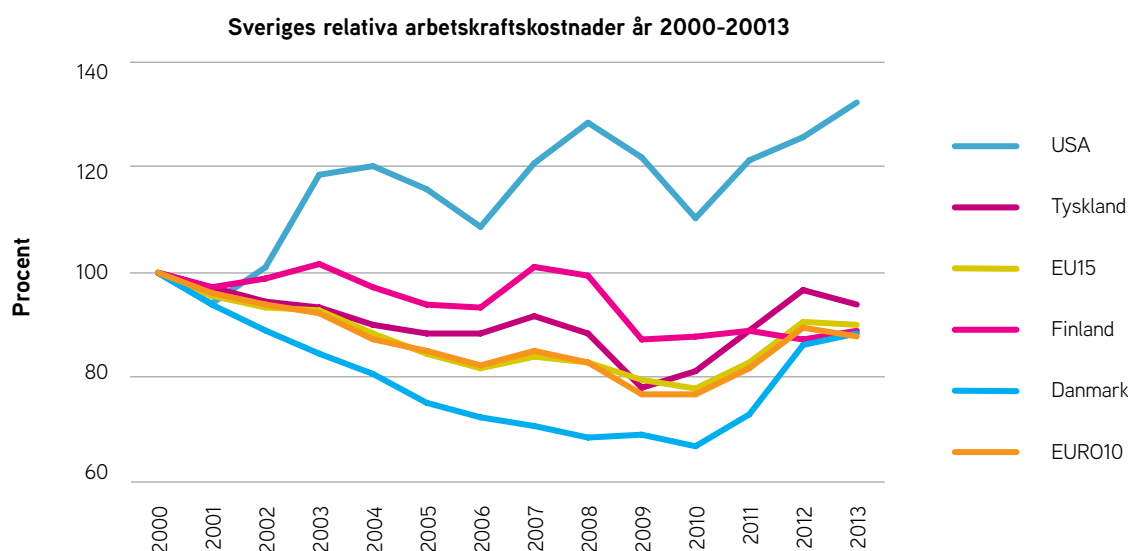
Konkret innebär det att MI uppskattar lönekostnadsutvecklingen i utlandet och drar ifrån den likaledes uppskattade produktivitetens utvecklingen för att få det som kallas "enhetsarbetskostnaden" i våra konkurrentländer. Motsvarande svenska mått skall då vara lika eller lägre, korrigerat för växelkursförändringar.

Enligt MIs rapport från 2012 har den svenska industrins konkurrenskraft förbättrats oavbrutet i nästan 20 år (1993–2011). Från ett värde på 100 i kostnadsrelation år 1993 till ett värde strax under 70 år 2011, vilket är en förbättring med 30 procent. Orsaken till detta är att löneökningarna inom industrin varit mycket lägre än produktivitetens ökning.

Enligt MIs senaste rapport (från 2015) har den svenska industrin under 2000-talet haft den högsta produktivitetens utvecklingen i tillverkningsindustrin, jämfört med "de flesta konkurrentländer", däribland USA, Tyskland, Frankrike, och genomsnittet för EU- och Euroländerna. Produktivitetens utvecklingen var i genomsnitt fyra procent per år i svensk industri att jämföra med knappt tre procent i EU och USA.

MI uppskattar att den svenska industrins konkurrenskraft mot femton EU-länder förbättrats med cirka tio procent sedan år 2000. Detta illustreras i diagram 5. Diagrammet anger på den vågräta axeln Sveriges relativa kostnadsposition mot konkurrentländer. Ju lägre värde desto lägre kostnader och desto högre konkurrenskraft. Resultatet påverkas kraftigt av svängningar i kronkursen mot andra valutor vilket gör att man ska tolka utvecklingen över enstaka år med försiktighet.

Diagram 5. Förbättrad konkurrenskraft i svensk industri mot flera länder

Baserad på Medlingsinstitutet årsrapport 2015. Arbetskraftskostnad per producerad enhet i tillverkningsindustrin i gemensam valuta. Högre värde = högre arbetskraftskostnaderna i svensk industri jämfört med respektive land/region.

Det är intressant att notera att den svenska förhandlingsmodellen under lång tid har levererat låga lönekostnader samtidigt som vi idag har eftersatta privata och offentliga investeringar och hög arbetslöshet. Låga relativa lönekostnader innebär därför inte något tillräckligt villkor för en bra ekonomisk utveckling.

Givet en underliggande produktivitetsökning om två procent per år och inflation på två procent kan lönekostnaderna öka med ca fyra procent per år utan att "konkurrenskraften" försämras. Detta ger oförändrad löne- och vinstandel i ekonomin. En högre löneökningstakt än fyra procent minskar vinstandelen.

Hur bra är relativa lönekostnader som mått på ett lands långsiktiga konkurrenskraft? Utan att gå in på detaljer får måttet betraktas som mycket grovt. Med detta sagt tyder ändå detta grova mått på att det finns utrymme för löneökningar, vilket skulle kunna användas för att minska arbetstiden.

Ju mera produktiviteten ökar desto lättare att i förhandlingar både få oförändrad eller ökande materiell levnadsstandard och mera fritid. Hur de anställda lyckas med att "utnyttja produktivitetsutrymmet" beror på samma faktorer som bestämmer en god reallöneutveckling i allmänhet: starka fackföreningar tillsammans med en politik för hög sysselsättning och hög investerings- och kompetensutveckling i privat och offentlig sektor.

Här har den "Nordiska välfärdsmodellen" stora fördelar, vilket belyses på ett intressant sätt i en ny studie. Studien analyserar vad som förklarar att anställda arbetar 50 timmar eller mer per vecka i 18 länder i Nordamerika och Västeuropa. Rapportens slutsats är: "strong welfare states have been able to maintain a high level of economic efficiency and high standards of living by a less polarized working hour profile than it is evident in the United States, Canada, and in many Western European countries". Rapporten anger explicit "France and the Scandinavian countries" som sådana välfärdsstater (Burger 2015).

2.5 Slutsats

Tidigare forskning tyder på att sänkt arbetstid har potential att öka produktiviteten per arbetstimme. Det kan innebära att lönerna totalt sett behöver minska mindre mängd än vad arbetstiden sänks. Den främsta fördelen för individen är att få ökad makt över sin tid. Minst positivt blir det troligen för de arbetsgivare som tvingas rekrytera ny personal eller ändra arbetsätt. Men korrekt genomfört innebär generell arbetstidsförkortning inte någon stor nackdel för någon sektor på längre sikt.

» JU MERA PRODUKTIVITETEN ÖKAR DESTO LÄTTARE ATT FÅ BÅDE ÖKAD MATERIELL LEVNADSTANDARD OCH MER FRITID.

KONJUNKTURINSTITUTETS KOSTNADSBERÄKNINGAR

Här beskrivs och diskuteras en beräkning av vad det skulle kosta att sänka normalarbetstiden som Konjunkturinstitutet genomförde 2002. Denna studie är den senaste större analysen som gjorts på 2000-talet.

En modell eller en analys blir inte bättre än de antaganden man gör i beräkningen. Detta är särskilt kritiskt när det gäller analyser av stora reformer. Samhällsekonomin är en komplicerad apparat där man tvingas göra generaliseringar om både kort- och långsiktiga effekter. Därtill är effekterna av arbetstidsförkortningar svåranalyserade eftersom de påverkar alla företag och anställda samtidigt.

Ett illustrativt exempel på dessa svårigheter är en genomgång av tidigare utredningar av arbetstidsförkortningar som Sophie Eriksson gjort.¹⁴ Erikssons genomgång av tidigare studier visar på att endast en av 14 teoretiska studier visar på att sysselsättningen ökar vid arbetstidsförkortning, övriga visar på minskande sysselsättning. Eriksson rapport går även igenom sju empiriska studier, av vilka tre studier funnit positiva sysselsättningseffekter av arbetstidsförkortning, två visar att sysselsättningen inte påverkas alls och två pekar på negativa sysselsättningseffekter. Det verkar alltså vara en betydande skillnad mellan teoretiska modeller och empiriska studier.

3.1 Konjunkturinstitutets utredning 2002

Kommittén för nya arbetstids- och semesterregler ("KNAS", SOU 2002:58) föreslog 2002 ny lagstiftning om minskad arbetstid genom utökad ledighet och semester samt en helt ny lag om flexibel ledighet som skulle ge arbetstagaren rätt till ytterligare ledighet motsvarande 5 arbetsdagar varje år med succesivt införande under tre år. Inga av utredningens förslag genomfördes bland annat därför att många ansåg att staten inte skulle styra de olika arbetstidslösningar som redan avtalats fram av arbetsmarknadens parter.

På uppdrag av KNAS-utredningen genomförde Konjunkturinstitutet (KI) beräkningar av de samhällsekonomiska effekterna av två scenarion. En av beräkningarna innebar förkortad arbetstid för heltidsarbetande till 38 timmar per vecka genomfört under fyra år. Det andra scenariot var en sänkning till 35 timmars arbetsvecka som genomförs under 10 år¹⁵. För övriga som arbetar mindre än heltid antogs en förkortning som var hälften (i procent) av de heltidsarbetandes. KIs beräkningar baseras alltså på en förkortning för samtliga anställda på

svensk arbetsmarknad medan vi i denna rapport utgår från att förkortningen enbart gäller heltidsanställda.

Vi fokuserar här på beräkningarnas övergripande resultat och bortser från några mindre skillnader i de två beräkningarna. KIs modell är mekanisk så tillvida att ingen mer ekonomisk analys av dynamiska effekter av arbetstidsförkortningar gjorts i beräkningarna. KIs resultat sammanfattas i tabell 1 nedan.

Tabell 1. Årlig genomsnittlig procentuell förändring under de år förkortningen sker: 4 år för förkortning till 38 timmar och 10 år för förkortningen till 35 timmar.

	38 timmars arbetsvecka	35 timmars arbetsvecka
Medelarbetstid	-1,3 %	-1,3 %
Sysselsättning	0 %	0 %
Arbetade timmar	-1,3 %	-1,3 %
BNP (potentiell)	-0,9 %	-0,9 %

Källa: Konjunkturinstitutet 2002

Enligt KIs modellberäkningar kommer både sysselsättning och reallöner att öka på kort sikt på grund av arbetstidsförkortningen men i avtagande takt. "Kort sikt" betyder i fyra respektive tio år för de båda scenariona. När det gäller den öppna arbetslösheten så ligger den kvar på en högre nivå de närmaste åren efter förkortningen. Orsaken är att enligt KIs modell minskar produktionen och investeringarna i takt med arbetstidsförkortningarna.

KI räknar med att produktionsminskningen sker i proportion till arbetstidsförkortningens genomslag och lika stor i privat som i offentlig sektor. Vid arbetstidsförkortning till 38 timmar per vecka minskar enligt KI medelarbetstiden med 3,6 procent och med förkortning till 35 timmar blir minskningen 9,1 procent.

Totalt kommer då BNP, enligt KI, att minska i motsvarande grad sammanlagt över de år som förkortningen sker. Det innebär att arbetstiden minskar med 1,3 procent per år under förkortningsperioden (samma för båda förkortningsfallen). Detta motsvarar en BNP-minskning med 0,9 procent per år enligt KI.

3.2 KIs antaganden alltför restriktiva

KI gjorde i sina beräkningar flera antaganden som är fullt rimliga. Men även en del antaganden som är alltför restriktiva. Det innebär att kostnaderna för arbetstidsförkortningar blir större än vad som skulle bli fallet i verkligheten. I tabell 2 redovisas några av dessa antaganden med kommentarer.

Som exempel antar KI att arbetstidsförkortningarna inte får någon effekt på produktivitetsoökningen. KI resonerar dock i sin rapport om att förbättrad hälsa bland personalen och rationaliseringar (skift, omorganisation) kan tala för att produktiviteten stiger vid en arbetstidsförkortning. KI redovisar även att forskningsresultaten inte är entydiga – vissa studier pekar på ökande produktivitet medan andra på minskande produktivitet. Man pekar explicit på att ökade driftstider "för

Tabell 2. De antaganden som KI gör som innebär att beräkningen blir onödigt pessimistisk

	KIs antagande	Kommentar
Utgiftstak och saldomål	Oförändrade vilket begränsar finanspolitiken vid en arbetstidsförkortning.	Kan ändras. Finanspolitiken kan då användas för att underlätta övergången.
Ekonomiska utvecklingen 2009-2020 utan arbetstidsförkortning	Oförändrad. Den demografiska utvecklingen gör att det totala antalet arbetade timmar minskar med 0,2 % per år.	Rimligt som referensalternativ 2002. Idag är prognosen positiv ¹⁶
Produktivitet	Ingen effekt på produktivitetens utvecklingen	Orealistiskt. Blir troligen positiv.
Privat respektive offentlig konsumtion som andel av BNP	Privat konsumtion stigande, offentlig konsumtion oförändrad. Innebär minskad skattekvot samt att offentlig servicenivå och transfereringar minskar i takt med arbetstidsförkortningen.	Orealistiskt. Bygger på antagande om årliga skattesänkningar om 9 miljarder kr. Man kunde lika gärna antagit det motsatta.
Relationen mellan kapital och arbetade timmar	Kapitalvolymen sjunker i samma takt som arbetstiden eftersom avkastningskravet från kapitalägare bestäms internationellt	Orealistiskt. Avkastningskraven och utfall varierar kraftigt mellan branscher och över tid.
Reallöneutvecklingen	Minskar i samma grad som arbetstidsförkortningen	Orealistiskt givet att antaganden om kapitalvolym och produktivitet är orealistiska.
Sysselsättningen	Oförändrad	Orealistiskt enligt ovan.

Källa: Baserad på Konjunkturinstitutet 2002

» KI DISKUTERAR ATT PRODUKTIVITETEN KAN ÖKA VID ARBETSTIDSFÖRKORTNING.

företag med mellanliggande kapitalintensitet kan (...) en ändring av driftstiden vara ett sätt att i någon mån balansera kostnaderna för en arbetstidsförkortning”.

Om vi inte räknar med någon produktionsminskning i den kommunala sektorn blir minskningen av BNP mindre än KIs resultat, motsvarande en minskning med 0,6 procent per år under förkortningsperioden. Om BNP utan förkortning skulle växa med två procent per år blir tillväxten under förkortningsperioden fortfarande positiv men mindre än vad som hade varit fallet utan arbetstidsförkortning: motsvarande cirka 1,4 procent per år.

KI antar att den offentliga konsumtionen minskar, vilket är en fråga om politiska vägval i stat, kommun och landsting. KI utgår även från en underliggande sysselsättningsprognos, vilken har uppdaterats sedan dess. Då KI gjorde sin beräkning antogs sysselsättningen långsiktigt skulle minska, idag är prognosen att den kommer att öka.

KI gjorde också en analys av mer långsiktiga "välfärdseffekter" för hushållen, såsom effekten av ökad fritid och minskad privat respektive offentlig konsumtion. KI antar att både privat och offentlig produktionen minskar i proportion till arbetstidsförkortningen, vilket hushållen uppfattar som negativt.

Det är rimligt att anta att minskad privat konsumtion generellt innebär en negativ effekt för hushållen men det är inte säkert att hushållen värderar all privat konsumtionsminskning på samma sätt. Till exempel kan minskad el- eller bensinförbrukning ses som positivt om miljöfarliga utsläpp minskar. Osäkerheten är dock betydligt större gällande hur hushållens värderar minskad offentlig konsumtion som spänner över många olika fält.

Det är därtill ännu svårare att mäta hur hushållen värderar ökad fri-

**» OM FRITIDEN
VÄRDERAS HÖGRE
BLIR OCKSÅ
VÄLFÄRDSVINSTEN
AV EN ARBETS-
TIDSFÖRKORTNING
STÖRRE.**

tid. Till exempel är frågan om hushållen ser fritid och konsumtion som komplement ("både och") eller som substitut ("antingen eller"). Man behöver till exempel både mer fritid och mer pengar för att göra längre utlandssestrar. Man kan umgås mer med släkt och vänner genom att välja bort arbete – i den mån människor kan styra över sin arbetsmängd. KI antar att den ökade fritiden värderas som lika med förlusten av nettolön efter skatt på den sist intjänade timmen. Det är dock generellt svårt att uppskatta exakt hur mycket privata hushåll värderar fritid. KIs beräkning är intressant men om fritiden värderas högre blir också välfärdsvinsten av en arbetstidsförkortning större.

3.3 Slutsats

Konjunkturinstitutets beräkning från 2002 tyder på att generella arbetstidsförkortningar leder till minskad produktion under den tid som förkortningen sker, jämfört med vad som skulle blivit fallet utan förkortningen. Produktionen kan dock inte minska inom vård, omsorg och skola – även om detta till syvende och sist är en politisk fråga. Detta medför i sin tur behov av skatteökningar för att betala de timmar som försvinner genom arbetstidsförkortningen. Hur mycket produktionen minskar under den tid förkortningen sker beror helt på vilka antaganden man gör: främst om produktiviteten ökar eller inte till följd av förkortningen. Konjunkturinstitutets beräkningar bygger på alltför restriktiva antaganden och överdriver därmed de samhällsekonomiska kostnaderna.

KOSTNADER FÖR ATT SÄNKA ARBETSTIDEN TILL 35 TIMMARS PER VECKA FÖR HELTIDS-ANSTÄLLDA

Här presenteras vår beräkning av vad det skulle kosta att sänka arbetstiden för de anställda som idag jobbar heltid, från 40 till 35 timmar. Resultatet bör tolkas med försiktighet. Kostnaderna beror i verkligheten på en rad omständigheter. Inte minst på med vilken hastighet en sänkning genomförs och vilken ekonomisk politik som förs samtidigt. Vi har antagit att arbetstidsförkortningen leder till produktivitetsökningar i privat sektor. Samtidigt har vi inte antagit någon produktivitetsökning i den kommunala sektorn vilket troligen innebär att kostnaden där överskattas.

Vi utgår här ifrån att vi i framtiden vill ha samma mängd offentligt producerad välfärd som idag och att alla människor vill ha minst samma lön.

Vår huvudsakliga slutsats från dessa beräkningar är att det inte är gratis att sänka normalarbetstiden eftersom arbetstidsförkortning innebär att vi avstår produktion av ekonomiskt välstånd som annars hade kunnat ske. Men det betyder inte att lönerna måste sänkas eller att vi måste avstå vård, skola eller omsorg om vi vill minska arbetstiden. Kostnaderna för hela samhällsekonomin är inte större än att en förkortning är fullt genomförbar inom överskådlig framtid. Kombinerat med rätt sorts ekonomisk politik i övrigt går det att sänka normalarbetstiden till relativt låga kostnader.

» KOMBINERAT MED RÄTT SORTS EKONOMISK POLITIK GÅR DET ATT SÄNKA NORMALARBETSTIDEN TILL RELATIVT LÅGA KOSTNADER.

Våra beräkningar i korthet:

- Totalt minskar arbetstiden för heltidsanställda med fem timmar per vecka. Detta motsvarar en minskning av arbetstiden med 12,5 procent över året om inte antalet arbetsdagar eller arbetsveckor ändras. Detta utan hänsyn till produktivitetsökningar.
- Förkortning sker med 1 timme per år, där 35 timmars arbetsvecka nås om fem år. Detta motsvarar en minskning med ca 2,6 procent per år.
- Löneökning för heltidsanställda för att kompensera arbetstidsänkningen sammanlagt under perioden: 14 procent. Detta motsvarar en löneökning på 2,7 procent per år för heltidsanställda för att behålla en oförändrad månadslön.
- Vi antar att förkortningen genomförs till 80 procent eftersom alla heltidsarbetande inte kan eller vill minska sin arbetstid.
- Produktionen inom kommunal vård och omsorg minskar inte. Detta innebär att flera personer måste anställas för att kompensera timbort-

fallet från dagens heltidsanställda. Eftersom många deltidsanställda i kommunal sektor vill gå upp i arbetstid innebär arbetstidsförkortningen inte motsvarande ökning av antalet nyanställda. Arbetstidsförkortningen leder därmed till kraftigt ökade möjligheter att realisera målet om att alla deltidsanställda som vill gå upp till heltid ska få det.

- Kommunalskatten stiger på grund av detta med 25 miljarder kr motsvarande en kommunalskattehöjning med 1,3 procent sammanlagt efter fem år (eller annan skattehöjning med motsvarande intäktsökning för offentlig sektor).
- Produktionen inom privat sektor minskar med sammanlagt fyra procent. Arbetade timmar minskar med åtta procent. Vi antar därmed att produktivitetsökningen kompenserar för hälften av det totala produktionsbortfallet.
- Sammantaget minskar produktionen (BNP) med 0,6 procent per år vilket motsvarar ca 25 miljarder kr i utebliven BNP-tillväxt per år under de fem år som arbetstidssänkningen genomförs.
- Eftersom vi antar att den underliggande BNP-tillväxten är två procent per år – och att denna inte påverkas av arbetstidssänkningen – stiger BNP även under de år förkortningen genomförs men i lägre takt: med 1,4 procent i stället för två procent.
- Sysselsättningen ökar med 30 000 inom kommunal sektor och med 37 000 i övriga sektorer.

4.1 Effekter på skatter och hushållens disponibla inkomster

Om de heltidsanställda enbart inom kommunal sektor skulle minska sin arbetstid från 40 till 35 timmars arbetsvecka, innebär detta timbortfall en minskning av den totala mängden arbetstimmar i kommunal sektor på cirka sex procent. 60 procent av de anställda arbetar idag heltid i den kommunala sektorn. Eftersom detta rör skola, vård och omsorg utgår vi från att hela produktionsbortfallet måste ersättas, antingen i form av nyanställningar eller som ökad arbetstid för deltidsanställda. Det innebär att de kommunala skatteintäkterna måste öka i samma grad.¹⁷

De kommunala skatteintäkterna var 600 miljarder kr år 2013. Lönekostnaderna var ca 400 miljarder kr. Motsvarande ökning av antalet arbetstimmar som försvinner motsvarar 24 miljarder kronor i ökade skatter. Med en genomsnittlig kommunal skattesats om ca 32 procent krävs därmed en engångsökning på ca 1,3 procentenheter för hela femårsperioden. För att finansiera nyanställningar i statlig sektor krävs en höjning av den statliga skatten på cirka 0,2 procentenheter.

Som diskuterades ovan är det troligt att en viss produktivitetsökning per arbetstimme kan ske på längre sikt, till följd av arbetstidsförkortningen, även inom kommunal sektor. Detta kommer i så fall minska behovet av höjda skatter.

Hushållens disponibla inkomst är idag cirka 1900 miljarder kr och den privata konsumtionen cirka 1800 miljarder kr. Skillnaden är hushållens sparande på cirka 100 miljarder kr, motsvarande fem procent av inkomsterna. Givet att hushållens sparande inte förändras innebär en ökad kommunalskatt som ger 24 miljarder i ökade skatteintäkter, minskad privat konsumtion med ca 1,3 procent sammanlagt under de fem år som förkortningen till 35 timmars arbetsvecka sker. Detta får

» **60 PROCENT AV DE ANSTÄLLDA ARBETAR IDAG HELTID I DEN KOMMUNALA SEKTORN.**

beskrivas som en relativt liten förändring. Om hushållens sparande minskar i samma omfattning som skatterna höjs blir det ingen effekt alls av skattehöjningen på hushållens konsumtion.

4.2 Påverkan på produktion och produktivitet

» **VÅR RIKEDOM KOMMER FORTSÄTTA ATT ÖKA, MEN I LÅNGSAMMARE TAKT UNDER DE ÅR FÖRKORTNINGEN GENOMFÖRS.**

BNP är ett mått på mängden varor och tjänster som produceras i ett samhälle under en bestämd tidsperiod, såsom ett år. Enligt våra beräkningar kommer BNP-nivån inte att minska på grund av arbetstidsförkortningen. Däremot kommer ökningstakten i BNP att avta under den tidsperiod som arbetstidsförkortningen genomförs. Förenklat kan man beskriva det som att vi, precis som under de senaste decennierna, kommer fortsätta att bli rikare – men vår rikedom kommer att öka i lite långsammare takt under de fem år förkortningen genomförs. Därefter antar vi att BNP fortsätter att växa i samma takt som tidigare.

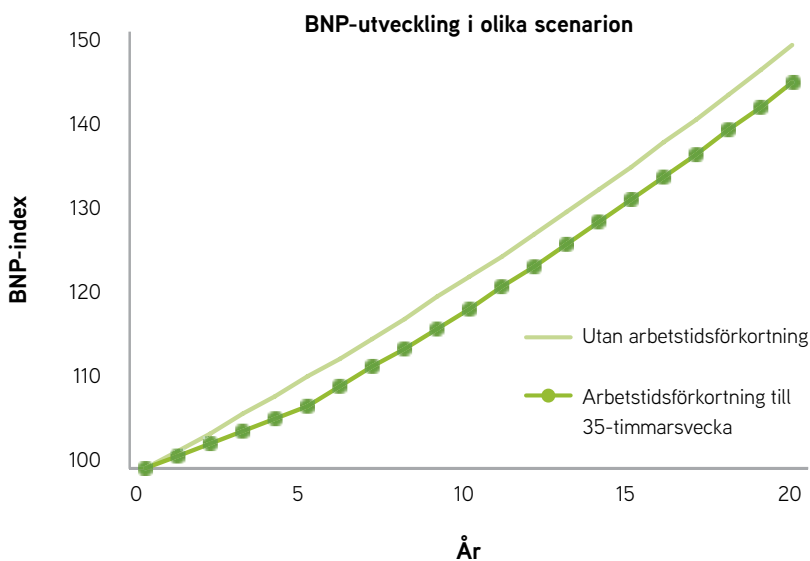
Vi antar att produktionen inom kommunal sektor blir oförändrad medan den sjunker inom privat sektor och statlig sektor. Vi räknar med att arbetstidsförkortningen för heltidsanställda slår igenom till 80 procent. Men bara hälften av den minskade arbetstiden – 4 procent – resulterar i minskad produktion inom privat sektor på grund av rationaliseringar och ökad arbetsinsats från deltidanställda.

Sammanlagt minskar produktionen i hela ekonomin med tre procent motsvarande en sänkning med 0,6 procent per år under de fem år minskningen sker

Höjningen av kommunalskatten som beskrevs ovan kan ha en dämpande effekt på samhällsekonomin, även om vi menar att denna effekt är liten.

Den tillfälliga produktionsförlusten illustreras i diagram 6. Referenslinjen är BNP i normalläget utan arbetstidsförkortning. BNP växer med två procent per år. Den prickade linjen visar vår beräkning av förkortningen till 35 år på fem år för heltidsanställda. Tillväxttakten minskar till 1,4 procent per år under de första fem åren för att sedan återgå till två procent tillväxt per år.

Diagram 6. På lång sikt fortsätter BNP att växa

Indexerad BNP-utveckling från och med det år arbetstidsförkortning påbörjas.

Sammanfattningsvis visar våra beräkningar att arbetstidsförkortning inte är gratis. Men det innebär inte heller att samhället blir fattigare. BNP stiger oavsett reform, men slutpunkten efter 20 år blir lägre om arbetstiden har kortats, jämfört med utan arbetstidsförkortning. Enligt vår beräkning av förkortningen till 35 timmar blir BNP om 20 år ca tre procent lägre, relativt läget utan förkortning.

Generellt gäller att om arbetsinsatsen vid nuvarande arbetstider är lägre vid slutet av arbetsdagen så kommer en arbetstidsförkortning att öka produktionen per anställd. I vissa sektorer och yrkesgrupper kan man tänka sig större produktivitetseffekter på grund av minskad trötthet och utbrändhet. I andra branscher kan produktiviteten vara oförändrad eller minska.

Historiskt så har BNP till stor del samvarierat med olika typer av miljöfarliga utsläpp och miljöpåverkan. Den lägre BNP-tillväxten under tiden som arbetstidssänkningen genomförs innebär en potential för minskad klimatpåverkan genom att konsumtionsnivån är lägre än den hade varit utan arbetstidsförkortning. Men effekten måste ändå beskrivas som begränsad och endast tillfällig eftersom BNP fortsätter att växa.

4.3 Positiv effekt på sysselsättningen

Vi tror att sysselsättningen kan komma att öka vid en arbetstidsförkortning men med hur mycket är oklart. Effekten beror främst på hur mycket av förkortningen för heltidsanställda verkligen realiseras och på hur mycket som "äts upp" av ökade arbetstimmar från anställda som går upp i arbetstid.

Om man vill införa förkortningarna gradvis kan man tänka sig andra alternativ, såsom att endast vissa yrkesgrupper inom kommun och landsting omfattas. Ju större grupp som omfattas, desto större effekt men detta innebär även större kostnader.

Olika faktorer och vid vilken tidpunkt som arbetstidsförkortning genomförs påverkar sysselsättningseffekten. Faktorer som arbetsintensitet, grad av konkurrens, möjlighet att ändra driftstider, lätthet att rekrytera ny personal med mera kan variera kraftigt mellan olika branscher vad gäller genomslaget för flera anställda (tabell 4). Vissa faktorer är mer generella och spelar mer lika roll på hela arbetsmarknaden.

**» VI TROR ATT
SYSSELSÄTTNINGEN
KAN KOMMA ATT ÖKA
VID EN ARBETSTIDS-
FÖRKORTNING**

Tabell 3. Olika faktorer kan påverka sysselsättningen vid arbetstidsförkortning

	Sannolikhet för positiv sysselsättningseffekt vid arbetstidsförkortning
Konjunktur	Högkonjunktur
Grad av arbetsintensitet	Hög
Konkurrensgrad i produktionen	Liten
Förekomst av övertid	Vid höga övertidstillägg svårare att få anställda jobba över
Hur stor del av dygnet produktionen pågår	Lätt att öka driftstiden
Kostnader för att rekrytera ny personal	Låg/liten
Rörligheten på arbetsmarknaden	Stor
Lönekostnadsökningar för arbetstidsförkortningen	Positiv om kostnadsökningarna ligger inom löneutrymmet

Källa: Eriksson (1995)

» EN MINSKNING AV ARBETSVECKAN FÖR HELTIDSARBETANDE FRÅN DAGENS 40 TILL 35 TIMMAR INNEBÄR EN ÖKNING MED 30 000 ANSTÄLLDA I KOMMUNAL SEKTOR OCH 40 000 PERSONER I PRIVAT SEKTOR.

Om hälften av de 6 procent förlorade heltidstimmarerna i kommunal sektor ersätts internt av deltidsanställda blir behovet att nyanställa ca tre procent. Sysselsättningen i den kommunala sektorn ökar med tre procent, motsvarande 30 000 personer, vilket finansieras med en skattechöjning.

Andelen deltidsanställda är mindre i privat sektor än i den kommunala. De timmar som försvinner i dessa verksamheter på grund av arbetstidsförkortning måste därför i högre grad ersättas med nyanställningar. Å andra sidan är utrymmet i privat sektor större för produktivtökningar och produktionsminskningar, vilket båda två inverkar negativt på den positiva sysselsättningseffekt som kan förväntas av en arbetstidsförkortning.

För hela arbetsmarknaden innebär arbetstidsförkortningen att antalet arbetade timmar minskar med 8 procent i privat sektor. Vi uppskattar att hälften av timbortfallet inte ersätts utan resulterar i 4 procent mindre produktion under förkortningstiden. Av de timmar som minskar, tror vi att tre fjärdedelar ersätts i form av rationaliseringar och genom att redan anställda som idag jobbar deltid går upp i arbetstid. Kvar blir en liten sysselsättningsökning på ca 1 procent, motsvarande 40 000 personer.

Sammantaget: En minskning av arbetsveckan för heltidsarbetande från dagens 40 till 35 timmar innebär en ökning med 30 000 anställda i kommunal sektor och 40 000 personer i privat sektor. Totalt 70 000 fler sysselsatta, vilket motsvarar en ökning med 1,5 procent under perioden. Detta kan jämföras med att sysselsättningsökningen i Sverige under 2000-talet varit i genomsnitt cirka 0,8 procent per år.

4.4 Mindre uppräknings av pensionsutbetalningarna

Pensionerna räknas årligen upp med ett inkomstindex utifrån de pensionsgrundande inkomsterna (PGI), vilket i stort motsvarar löneutvecklingen. Arbetstidsförkortning minskar inkomstutvecklingen under den tid förkortningen sker, vilket påverkar inkomstuppräkningsen negativt för pensionärer. Om arbetstidssänkningen leder till ökad sysselsättning kan det inverka både positivt och negativt på pensionsuppräkningsen, beroende på om de som kommer i arbete har högre eller lägre inkomster än dagens genomsnitt. PGI räknas endast upp i den mån

ökningen överstiger 1,6 procent det aktuella året. Om PGI ökar med tre procent räknas pensionerna upp med 1,4 procent (3 minus 1,6).

En minskning av arbetstiden för heltidsanställda till 35 timmar per vecka innebär en lägre tillväxt motsvarande ca 0,6 procent per år, under de 5 år förkortningen sker. Om vi antar att inkomsterna minskar i samma takt blir det samma procentuella minskning per år. Medel-PGI har under 2000-talet stigit i genomsnitt med 3,2 procent per år. Det innebär att medel-PGI bara stiger med 2,6 procent per år (3,2 minus 0,6). Efter "schablonavdraget" på 1,6 procent blir uppräknings av pensionerna 1 procent per år under de fem år arbetstidsförkortningen sker. Att jämföra med 1,6 procent per år utan arbetstidsförkortning.

4.5 Positiva finansiella effekter för staten

» **ARBETSTIDSFÖRKORTNING KOMMER INTE LÖSA ARBETSLÖSHETEN.**

Kommunerna får ökade kostnader genom att man måste anställa flera personer, eller genom att de anställda som idag endast jobbar deltid ökar sin i arbetstid. Möjligen kan man tänka sig en mindre besparing inom barnomsorgen om familjer med kortare arbetstid inte låter barnen stanna på dagis lika länge som före arbetstidsförkortningen. Det är sannolikt att en arbetstidsförkortning kan resultera i positiva effekter på de offentliga finanserna via ökad sysselsättning, minskade sjukskrivningar och färre tidiga pensioneringar. Vi har dock inte tagit någon hänsyn till detta i våra beräkningar vilket medför att våra kostnadsberäkningar snarare är för höga än för låga.

4.6 Liten effekt på arbetslösheten

Det är svårt att uttala sig kring hur sysselsättningen påverkas av minskad arbetstid. Men det är ännu mer osäkert att uttala sig om arbetslösheten. Även om en arbetstidsförkortning skulle medföra ökad sysselsättning är det inte säkert att arbetslösheten minskar. Arbetslösheten kan dels minska genom att sysselsättningen ökar och fler arbetslösa får jobb. Eller genom att antalet sysselsatta är oförändrat men att antal arbetssökande minskar därför att färre söker arbete. I perioder av hög arbetslöshet minskar ofta antal personer som överhuvudtaget söker sig till arbetsmarknaden och tvärtom.

Om den sysselsättningsökning vi förväntar oss kan ske samtidigt som den totala arbetskraften inte ökar innebär detta en potential för att pressa ned arbetslösheten, men effekten är troligen begränsad. Vi ser inte arbetstidsförkortning på något sätt som en viktig del i lösningen av den nuvarande höga arbetslösheten.¹⁸

4.7 Slutsats

Kostnaden för att minska veckoarbetstiden från 40 till 35 timmar per vecka för heltidsanställda beräknas till cirka 25 miljarder kr per år under fem år. Utslaget på alla anställda innebär det att löneutrymmet minskar med cirka 1,5 procent per år under de fem åren förkortningen sker. Vi får en positiv sysselsättnings effekt totalt med cirka 70 000 personer, främst inom den kommunala sektorn som antas ha oförändrad produktion. Arbetslösheten påverkas marginellt – om alls – medan pensionsuppräkningsarna blir mindre under genomförandetiden än de skulle varit utan förkortning.

AVSLUTANDE KOMMENTAR

» ARBETSTIDSFÖRKORTNING KAN HA POSITIVA EFFEKTER PÅ SAMHÄLLSEKONOMI OCH VÄLSTÅND.

I denna rapport argumenterar vi för att det är möjligt att sänka normalarbetstiden med bibehållen lön och välfärd. De senaste 150 åren har den genomsnittliga arbetstiden i hela Västvärlden minskat kraftigt. Ingenting tyder på att det inte skulle vara möjligt att sänka den mer. Snarare finner vi flera tecken på att detta på längre sikt kan medföra flera stora fördelar för samhällsekonomin och befolkningens välmående.

Vårt förslag om en minskning av normalarbetsveckan för alla heltidsanställda under fem år innebär en minskning av den totala arbetade tiden med en procent per år. Fler personer kommer behöva anställas i offentlig sektor. Eftersom många jobbar deltid där idag bör arbetstidsförkortning leda till ökade möjligheter för dessa deltidanställda att få arbeta heltid.

I historiskt perspektiv ligger den arbetstidsminskning vi räknat på i linje med arbetstidsförkortningen under 1960- och 1970-talet och är också i nivå med utvecklingen sedan vi har tillförlitlig statistik från slutet av 1800-talet och fram till idag.

Vi uppskattar att kostnaderna för denna reform är cirka 25 miljarder kronor per år i höjda skatter, vilket motsvarar 0,6 procent av Sveriges BNP. Detta kan jämföras med avdragen (skattereduktionen) för ROT och RUT som 2014 sammanlagt uppgick till 23 miljarder kr.

Man kan även tänka sig att reformen genomförs på andra sätt än det vi har beskrivit i denna rapport. Till exempel endast för delar av arbetsmarknaden initialt. Man ska dock inte underskatta betydelse av sociala normer. Om till exempel heltidsarbetande i enbart den kommunala sektorn minskar sin arbetsvecka till 35 timmar så har detta även potential att driva fram en förkortning i andra sektorer. Dels i form av konkurrens om arbetskraften och dels via förhandlingar där medlemstrycket ökar för förkortningar inom de sektorer som inte har genomfört dessa.

Att förkorta arbetstiden är förenat med kostnader, inte minst därför att den kommer kräva höjda skatter. Vi understryker att för att denna förändring ska komma till stånd på ett smidigt sätt kräver den även en effektiv finans- och penningpolitik som förmår att skapa hög sysselsättning. Hög sysselsättning och låg arbetslöshet ger ökade möjligheter att öka investeringarna och få personer utanför arbetskraften att komma i sysselsättning – alla faktorer som gör en arbetstidsförkortning samhälls-ekonomiskt "billigare".

I denna rapport har vi bland annat lyft fram att förkortad arbetstid

» **MASSARBETSLÖSHETEN MÅSTE DÄRFÖR LÖSAS PÅ ANNAT SÄTT – FRÄMST VIA EN EXPANSIV FINANS-POLITIK.**

kan leda till förbättrad hälsa. Det finns dock ingenting som garanterar ett sådant samband. Risken är att kortare arbetstid även leder till ökad stress och psykosociala problem på grund av mera jour- och skiftarbete, just på grund av arbetstidsförkortningen. Ett sätt att hantera detta är att i samband med en arbetstidssänkning öka resurserna för uppföljning och analys till tillsynsmyndigheter som Arbetsmiljöverket.

En anledning till att frågan om förkortad arbetstid inte står högt på agendan är troligen den höga arbetslösheten. Sverige har sedan början av 1990-talet vant sig vid en nivå av arbetslöshet som både moderater och vänsterpartister beskrivit som "massarbetslöshet". Kring en halv miljon människor upplever enligt SCB:s uppskattningar inte att de jobbar för mycket, utan snarare att de inte hittar något jobb alls.

En del vill lösa den höga arbetslösheten genom sänkt arbetstid, att "dela på jobben". Som vi beskrivit i denna rapport tror vi inte att sänkt arbetstid kommer ha någon större sysselsättningseffekt. Massarbetslösheten måste därför lösas på annat sätt – främst via en expansiv finanspolitik.

Rent ekonomiskt finns det ingenting som säger att vi inte kan sänka arbetstiden och samtidigt bekämpa arbetslösheten.

Vid sidan av dessa mer ekonomiska utmaningar är vi medvetna om att de största hindren för en sänkt arbetstid är att det opinionsmässiga stödet verkar svagt i dagsläget. Reformen står inte högt på agendan bland arbetsmarknadens parter, intresseorganisationer och inte heller bland riksdagspartierna. Vi tror dock inte att de invändningar som brukar resas mot en arbetstidsförkortning är ekonomiskt korrekta.

Källor

Burger, Anna S (2015), "Extreme working hours in Western Europe and North America: A new aspect of polarization". LSE 'Europe in Question' Discussion Paper Series, No. 92/2015, May 2015.

Eriksson, S (1995) *Arbetstidsförkortningars verkningar på sysselsättningen – en översikt*, Economic Research Report nr 39, FIEF.

Frank, R H (2005), "Are concerns about relative income relevant for public policy? Positional externalities causes large and preventable welfare losses", *American Economic Review*, May 2005; 95, 2 (pp 137–141).

Huberman, M., Minns, C. (2007) "The times they are not changin': Days and hours of work in Old and New Worlds, 1870–2000", *Explorations in Economic History*, 44, 538–567

Konjunkturinstitutet (2002) *Samhällsekonomiska effekter av en allmän arbetstidsförkortning*, Konjunkturinstitutet.

LO (2010) *Arbetstider år 2009*.

OECD statistikdatabas

Tegle, S (1983), "Den ordinarie veckoarbetstiden i Sverige 1860–1980", *Meddelande 1983:36, Nationalekonomiska institutionen*, Lunds universitet.

The Conference Board statistikdatabas

Appendix

Svenska arbetstidsförkortningar (Tegle 1983)

År 1920 infördes 48 timmars normalarbetsvecka av riksdagen. Den gällde huvudsakligen arbetare inom industrin. 1957 beslutade riksdagen om 45 timmarsvecka. Förkortningen genomfördes via avtal med sänkt arbetstid med 1 timme per år under tre år. Från och med januari 1960 infördes 45 timmars normalarbetsvecka. Inför hot från Riksdagen om ytterligare lagstadgad sänkning av arbetstiden avtalade 1966 arbetsgivarförbundet, SAF, och LO om en ytterligare arbetstidsförkortning till 42,5 timmar per vecka, vilket genomfördes under de tre åren 1967–69.

1970 beslutade riksdagen om att 40 timmars arbetsvecka skulle genomföras senast den 1 januari 1973. För första gången i moderna historia hade därmed alla anställda samma ordinarie veckoarbetstid. Undantaget var de som jobbar skift, natt, helgdagar eller under jord som redan hade arbetstid på 36–38 timmar per vecka. Arbetstidsförkortningen 1966–1973 från 45 till 40 timmar per vecka tryckte ihop fördelningen kring den nya normalarbetstiden.

Semestern förlängdes från 3 till 4 veckor 1965 och till 5 veckor 1978. Samma år blev lördagen arbetsfri för i princip för alla. Anställda i offentlig sektor har idag betydligt längre semester än vad semesterlagen stipulerar, motsvarande 28–35 dagar, beroende på ålder.

Mellan 1957, då vi hade 48 timmars arbetsvecka, och 1973, då vi gick ned till 40 timmarsvecka, motsvarar detta en minskning av arbetstiden med cirka 1,1 procent per år i genomsnitt. Tar man hänsyn till att semestern förlängdes med 2 veckor per år under denna tid blir arbetstidsminskningen större, motsvarande ca 1,3 procent per år i genomsnitt.

Källa: Tegle (1983).

Noter

1. Tegle (1983).
2. Tegle (1983).
3. LO (2010) Arbetstider år 2009. Personer med längre utbildning har längre arbetstider.
4. I Sverige definieras deltid som mindre än 35 timmar per vecka, ett mått som använts ända sedan normalarbetstiden var 45 timmar per vecka. I andra länder definieras deltid i regel som mindre än 30 timmar. Sedan 1990 har denna grupp motsvarat kring 25 procent av samtliga anställda. Cirka 26 procent av LO-medlemmarna, 20 procent av TCO/SACO-medlemmarna och 33 procent av de som inte är medlemmar i något fackförbund. Totala var 1 miljon människor deltidsanställda i Sverige år 2009, varav 340 000 tillhörde LO, 210 000 TCO, 80 000 SACO och 410 000 var oorganiserade. (LO (2010) Arbetstider år 2009).
5. BNP per innevånare (i fasta priser) steg från ca 104 000 kr år 1950 till 410 000 kr idag, dvs en fyrfaldig ökning.
6. Frank (2005).
7. Länderna: USA, Kanada, Australien, Japan, Korea, Singapore, Österrike, Tjeckien, Danmark, Finland, Frankrike, Tyskland, Irland, Italien, Nederländerna, Norge, Spanien, Sverige och Storbritannien. För vissa länder saknas data för ett eller flera år.
8. Det kan till och med vara skadligt för produktivitetens utveckling med ett minskande omvandlingstryck från låga löner och offentliga subventioner: se H Lööf & G Martinsson "Från jobbpolitik till tillväxtpolitik", Entreprenörskapsforum, maj 2015.
9. <http://www.productivity.govt.nz/research-paper/productivity-by-the-numbers-the-new-zealand-experience>
10. Se mera detaljerad redovisning nedan.
11. Konjunkturinstitutet (2002).
12. (Ds 2000:22 sidan 41)
13. Utvecklingen i de flesta OECD-länder under de senaste trettio åren har präglats av att reallönerna inte hängt med i produktivitetens utveckling. Detta har resulterat i en fallande löneandel tillsammans med ökande inkomstskillnader (<http://www.productivity.govt.nz/sites/default/files/nzpc-wp-who-benefits-from-productivity-growth-cttc.pdf>)
14. Eriksson (1995).
15. Konjunkturinstitutet 2002.
16. SCB beräknar nu att antalet arbetade timmar ökar med 0,4 procent per år. Prognosen då KI gjorde analysen utgick från att antalet arbetade timmar minskade med 0,1 procent per år (SCB, *Sysselsättningsprognos 2035*, Rapport 2013:1).
17. Under 2000-talet har kommunsektorns skatteinkomster och konsumtion växt med ca 4–5 procent per år räknat i löpande priser.
18. Katalys (2015) *Från massarbetslöshet till full sysselsättning*, rapport nr 20.

